

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА ТА БАБАЇ

Пошуково-краєзнавча стаття присвячена висвітленню зв'язків Г. Сковороди з бабаївськими священиками та обговорення з ними питань християнської духовності.

Ключові слова: християнська духовність, панотець Яків Правицький, Г. Сковорода, священики, Бабаї, Біблія, Щербиніни.

Поисковая краевидческая статья посвящена описанию связей Г. Сковороды с бабаевскими священниками и рассуждению с ними о вопросе христианской духовности.

Ключевые слова: христианская духовность, отец Яков Правицкий, Г. Сковорода, священники, Бабаи, Библия, Щербинины.

The search and regional paper is devoted to enlightening of H.Skovoroda's relations with the priests from Babai and discussion of Christian spirituality questions with them.

Key words: Christian spirituality, priest Yakiv Pravytskyi, H.Skovoroda, priests, Babai, the Bible, the Shcherbynyns.

Деякі із філософських творів Г.Сковороди були написані у Бабаях, де в 70-і роки XVIII ст. він часто гостював у свого учня в Харківському колегіумі, священика Якова Правицького. Зокрема, тут написані "Диалог, или разговор о древнем мире" в 1772 р. і "Разговор пяти путников о истинном щастии в жизни" та 15 із 30 байок зі збірки "Байки харківські". У листі до Опанаса Кіндратовича Панкова у 1774 році Григорій Савич написав: "Любезный друг! В седьмом десятке нынешнего века, отстав от учительской должности и уединясь в лежащих около Харькова лесах, полях, садах, селах, деревнях и пчельниках, обучал я себя добродетели и поучался Библии, притом, благопристойными игрушками забавляясь, написал полтора десятка басен, не имея с тобой знаемости. А сего года, в селе Бабаях, умножил оные до половины" [1, с.107].

Яків Правицький старанно піклувався про збирання рукописних праць Г.Сковороди. В одному із своїх листів філософ писав: "У друга нашего бабаевского иерея Якова Правицкого все мои творения хранятся. По мне они бы давно пропали! Я удивился, увидев у него моего "Наркисса" и "Симфонию" [2].

Отець Яків був у дружніх стосунках із Г.Сковородою, про що свідчить тон їхнього листування, доброзичливі епітети і, нарешті, особисте визнання мислителя: "Если ты переписал мои новые сочинения, то верни ко мне оригиналы, также пришли вместе с оригиналами и тот мой диалог, который ты обыкновенно хвалишь более других, по переписке он будет прислан тебе обратно" [2].

Таким чином, Я. Правицький був не лише шанувальником самого Сковороди, але й шанувальником і читачем його творів. Найбільше йому подобався твір "Марко Препростий" (що не зберігся до нашого часу).

Г.Сковорода подарував отцеві Якову один зі своїх трактатів – "Разговор Марка", про що повідомляє в листі від 25 квітня 1786 року, а лист від 6 березня 1787 року він бачив передмовою до трактату "Жена Лотова" [2, с.369]. Щоб оцінити той ступінь доброти, яку мав Сковорода до Правицького, слід зазначити, що "Жена Лотова" присвячена тлумаченню Святого Письма і містить у собі низку положень, які не гармоніюють із сувороро-ортодоксальним напрямом релігійної думки. І в інших листах філософ і богослов викладав Правицькому власні погляди і переконання.

Григорій Савич звертався у листах не тільки до Я.Правицького, але й до цілого гурту його добрих місцевих знайомих, які ставилися співчутливо і доброзичливо до спільного їхнього приятеля "Старчика Варсави", як звали Сковороду близькі друзі. Цей гурт вів дружнє листування із учнем мислителя М. Ковалинським, А.Ковалівським, у якого і знайшов свій останній притулок і спочинок великий український філософ.

Г.Сковорода завжди у своїх листах до Я.Правицького передавав щирі вітання спільним їхнім знайомим – священикам сусідніх сіл – "отцу Василю, отцу Євстафію, отцу Гусятю от мене лобызаніе искреннее" [2, с.362]. Взагалі, відчуваючи щирю повагу й любов до себе, Г.Сковорода мав велику потребу в духовному спілкуванні з отцем Яковом і його приятелями.

Я.Правицький та його оточення були і друзями, і братами Сковороди "во Господь" (як він сам про це казав), тобто за духом і внутрішнім єднанням: вони поділяли його погляди або повністю, або в загальних рисах. І сам філософ зазначив, що один лист отця Якова порадував його своїм християнським духом [2, с.378].

Друзі охоче збирали рукописи Г.Сковороди, розмножували їх. Та й самі стосунки їхні ґрунтувалися на великій пошані до вченості мислителя. І філософ, як правило, присвячував свої праці їм, приятелям. І, зрозуміло, що той, хто одержав один твір, хотів мати і списувати дня себе інші. З одного боку, він пробуджував критичну думку у сучасників, з іншого – наполегливо впроваджував у суспільство свої національні й християнські морально-етичні ідеали, громадянські чесноти.

Зв'язки письменника-філософа й педагога з білим духівництвом були міцними. Слід зазначити, що то була поважна соціальна група, до якої Сковорода мав чи не найбільшу прихильність, з представниками якої почувався найкраще, як у своїй родині. Подібно до мандрівного філософа, вони жили серед людей, служили прикладом для них, були наставниками народу, його керівниками у справі релігії і моралі, побутовому житті. Та духовна школа, яку вони проходили в навчальних закладах, викликала в них жваву цікавість до тих богословсько-філософських питань, які хвилювали Г.Сковороду. Зрозуміло, що далеко не всім були доступні тонкощі сквородинівської християнської філософії, але були й такі, хто сприймав, засвоював і з великою зацікавленістю слухав живе слово філософа, як, наприклад, Я.Правицький.

Священики були близькими до мислителя і за стилем життя: відомо, що він не був і не хотів бути аскетом. Тому його дуже приваблював близький до народного побут священиків, в якому інколи знаходили собі місце і вечери, щиро приправлені домашньою наливкою і тихою філософською розмовою, і різноманітні, взаємозбагачуючі диспути і розважальні заходи.

Але не завжди панувало взаєморозуміння у дружньому колі, інколи вони не сходились у поглядах на відомі релігійно-філософські питання. Отцеві Якову не сподобався трактат Сковороди "Ізраїльський змії". Він навіть відмовився від дарованого йому списку, особисто зробленого Григорієм Савичем.

Листувався із Г.Сковородою і син Я.Правицького. вихований у великій шані до "Старчика Варсави".

У Правицьких була велика, ретельно підібрана власна бібліотека. Особливо шанувались ними твори Івана Золотоустого, повне зібрання яких читали його приятелі. Григорій Савич любив праці цього церковного письменника і просив Правицьких надсилати їх для творчого опрацювання.

В одному із листів до Я.Правицького Г.Сковорода пояснив, чому йому так хотілося бачитися з ним: щоб одержати насолоду від спілкування, обговорюючи основні думки і положення його богословсько-філософської системи...

Родина Правицьких довгий час проживала в Бабаях. Отець Яків 12 травня 1782 року заклав Архангело-Михайлівську церкву, котра не збереглася до нашого часу.

Нашадки Правицьких донедавна часу проживали у Харкові, на Холодній Горі (тут нещодавно помер один із них – Костянтин Правицький). У родині Правицьких усі були високоосвіченими людьми. Батько Костянтина, хормейстер, працював у Будинку

залізничників, а сам він, Костянтин, майстер на всі руки, займався виготовленням музичних інструментів. Свого часу Правицькі передали до музею у Сквородинівці родинну реліквію – скрипку, на якій начебто грав сам Григорій Савич, котрий, як відомо, був прекрасним музикою і талановитим співаком. Онуки Костянтина Правицького зараз мешкають в Америці, у Нью-Джерсі.

Багато подій та ідеологій змінилося в Бабаях за двісті років. Але ставлення до Сквороди як до великого українського філософа залишилося незмінним. У XIX ст. видатний історик Слобожанщини Дмитро Багалій називав його єдиним українським філософом. Та й В.Ленін, з подачі В.Бонч-Бруєвича, ставив ім'я Сквороди у числі перших діячів, чия пам'ять необхідно увічнити. 11 листопада 1994 року в промові владика Никодим, митрополит Харківський і Богодухівський, зазначив: "Його лірика сповнена філософських роздумів про людське щастя, про єдність людини із Всесвітом. Коли Скворода пише про красу і гармонію всесвітньої природи, слова його проймаються світлою радістю та глибоким благоговінням перед Творцем. Одне з насущних питань його філософських поглядів – це пізнання Всесвіту та його Творця, а через таїну цієї гармонії – пізнання самого себе".

У найскрутніші часи нашої історії люди завжди звертались до вічних цінностей. Саме вони допомагали зберегти людську гідність і право називатись Людиною. Свого часу Скворода, працюючи над своїми "творами біля Холодної криниці і Чорного озера у Бабаях, зазначав: "Materia aeterna (матерія вічна)", дивлячись, як тече вода із земних надр.

Багато людей приходили і приходять до Сквородинівської криниці – хто просто напитись кришталево чистої, незважаючи на сучасні катаклізми, води, а хто – подумати про своє буття, про своє призначення в цьому житті. А це вже шлях до самовдосконалення. Інколи випадково до криниці заходять і нецивілізовані "люди", лишаячи біля святого місця сліди своєї невихованості.

Змінили за багато часу свій вигляд стежки, якими ходив Скворода "з припорошілими саквами". Але природа сама зберігає те, про що нам треба пам'ятати. Так, наприклад, на картині Ю. Любавіна "Скворода у Бабаях" легко пізнається пагорб на вулиці Колгоспній, на тлі якого зображено філософа

У серпні 1995 року на території кемпінгу було встановлено оновлений бюст Г.Сквороди скульптора І.Ястребова. Копія бюста знаходиться в історико-краєзнавчому музеї Бабаїв. У центрі селища ще зберігся стародавній палац, який можна використати для створення експозиції "Скворода у Бабаях". Він був збудований на фундаменті стародавнього будинку Щербиніних, які дружили з філософом і допомагали йому влаштуватися викладачем Харківського колегіуму. У цьому будинку зберігся паркет і прекрасні каміни, один з яких має безпосередню художню цінність – клітковий орнамент, тиснений на голубих кахлях.

Список використаних джерел

1. Скворода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. / Г. Скворода; [ред. кол. В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. – К. : Наукова думка, 1973. – Т.1. – 531 с.
2. Скворода Г. Повне зібрання творів: У 2-х т. / Г. Скворода; [ред. кол. В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. – К. : Наукова думка, 1973. – Т.2. – 574 с.

Стаття надійшла до редакції 3 січня 2012 року